

Inteligentní síť a ochrana osobních údajů

Eva Fialová*

1. Úvod

Trendem v energetice jsou v současné době inteligentní rozvodné sítě, neboli *smart grids*. Inteligentní rozvodná síť je „elektrická síť, která může inteligentně začlenit akce všech uživatelů kní připojených [...] s cílem účinně zajistit udržitelné, ekonomické a bezpečné dodávky elektřiny. Smart Grid využívá inovativní produkty a služby společně s inteligentním sledováním, kontrolou, komunikací a technologiemi umožňujícími automatické opravy.“¹ Součástí inteligentní rozvodné sítě je inteligentní elektroměr (*smart meter*).

Elektroměr zaznamenává spotřebu a přenáší ji na server. Některé inteligentní elektroměry jsou vybaveny vysílačem, kterým mohou být propojeny s chytrými domácími spotřebiči a mohou je tak ovládat.² Inteligentní elektroměr je spojen s infrastrukturou distributorů energie.³

Inteligentní rozvodná síť umí přenášet elektrickou energii stabilnějším způsobem než běžná rozvodná síť. Tato síť umožňuje větší míru zapojení obnovitelných zdrojů, jako je sluneční či větrná energie, které jsou charakteristické svoji nerovnoměrnou intenzitou.⁴ Síť

reaguje na výkyvy v kvalitě přenosu energie. Omezuje rovněž výpadky elektrické energie tzv. *blackouts*⁵.

Inteligentní elektroměry zaznamenávají detailní údaje o spotřebě elektrické energie odběratele. Z údajů o spotřebě získá distributor elektrické energie informace o soukromém životě odběratele. Údaje o své spotřebě se může sledovat i odběratel, který může podle těchto údajů lépe ovlivnit svoje zacházení s elektřinou.

Podle směrnice 2009/72/ES o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou členské státy zajistí zavedení inteligentních měřicích systémů, které podpoří aktivní účast odběratelů na trhu s dodávkami elektřiny. Zavedení těchto měřicích systémů může být podmíněno ekonomickým posouzením všech dlouhodobých nákladů a přínosů pro trh a jednotlivého odběratele nebo posouzením toho, jaký způsob inteligentního měření je z hospodářského hlediska nejprůměrnější a nákladově nejefektivnější a jaký harmonogram jejich distribuce je proveditelný. Pokud se zavádění inteligentních měřicích přístrojů vyhodnotí pozitivně, musí být podle směrnice do roku 2020 inteligentními měřicími systémy vybaveno alespoň 80 % odběratelů.

V České republice probíhá v letech 2010–2015 pilotní projekt společnosti ČEZ Distribuce, a. s., v němž testuje inteligentní síť v regionu Vrchlabí.⁶ ČEZ Distribuce, a. s. do roku 2015 vybaví 4,5 tisíce domácností a podniků inteligentními elektroměry, vybuduje infrastrukturu pro elektromobily a instaluje monitoring distribuční sítě.⁷ Projekt smart meterů má i skupina E.ON, která má nainstalováno již přibližně čtyři tisíce inteligentních elektroměrů.⁸ Inteligentní síť testuje i skupina PRE.⁹

První část článku se zabývá soukromím odběratele a ochranou jeho osobních údajů v souvislosti s inteli-

* Mgr. Eva Fialová, absolventka Právnické fakulty UK, v současné době působí na Ústavu práva a technologií PF MU a jako koncipientka v advokátní kanceláři v Praze. Dlouhodobě se věnuje právu na soukromí a právu na ochranu osobních údajů.

¹ European technology platform for the electricity networks of the future [online], [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z <http://www.smartgrids.eu/FAQ>.

² ALOUL, Fadi et al. Smart Grid Security: Threats, Vulnerabilities and Solutions. *International Journal of Smart Grid and Clean Energy* [online], 2012, roč. 1, č. 1, s. 4, [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.ijsgce.com/uploadfile/2012/1011/20121011121836539.pdf>.

³ Účastníky trhu s energetikou jsou podle § 22 odst. 1 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích (energetický zákon) Účastníky trhu s elektřinou jsou výrobci elektřiny, provozovatel přenosové soustavy, provozovatelé distribučních soustav, operátor trhu, obchodníci s elektřinou a zákazníci. Zákazník je dle § 28 odst. 2 písm. b) povinen umožnit instalaci měřicího zařízení provozovateli přenosové soustavy nebo provozovateli distribuční soustavy. Pro zjednodušení je v tomto textu používán termín distributor.

⁴ MANN, Roberta F. Smart Incentives for the Smart Grid. *New Mexico Law Review*, 2012, č. 43, s. 129.

⁵ id., s. 6.

⁶ SmartGrids FUTUR/E/MOTION. *Smart Region Vrchlabí*. [online], [cit. 4. 12. 2013]. Dostupné z: <http://www.futuremotion.cz/smartgrids/cs/vrchlabi.html>.

⁷ Inteligentní síť vstupují do České republiky. *cez.cz* [online], [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.cez.cz/cs/promedia/tiskove-zpravy/770.html>.

⁸ Smart Grids jako budoucnost energetiky. *Inteligentní budovy* [online], 2013, [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z: <http://inbudovy.cz/artikul/article/smart-grids-jako-budoucnost-energetiky/>.

⁹ Pražští energetici připravili pro veřejnost rozsáhlou výstavu elektromobilů. *pre.cz* [online], 2012, [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.pre.cz/pre/o-spolecnosti/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/archiv/prazsti-energetici-pripravili-proverejnost-rozsahlou-vystavu-elektromobilu.html>.

gentními sítěmi a elektroměry. Dále článek analyzuje stávající právní úpravou, která na zpracování údajů jimi zaznamenaných dopadá. Závěrečná část článku obsahuje úvahy *de lege ferenda*.

2. Smart grid a soukromí

2.1 Informace o soukromém životě odběratele

Stabilita a efektivita inteligentních rozvodných sítí je docílena informacemi o spotřebě elektrické energie v reálném čase. Údaje o této spotřebě jsou zaznamenávány právě inteligentními elektroměry a přenášeny distributorovi energie.¹⁰

Prostřednictvím inteligentního elektroměru mohou být zpracovávány tyto údaje: jedinečné identifikační číslo inteligentního měřicího přístroje a/nebo jedinečné referenční číslo nemovitosti, metadata vztahující se na konfiguraci inteligentního měřicího přístroje, popis předávané zprávy, zaznamenání data a času a obsah zprávy. Obsahem zprávy jsou údaje odečtené z měřicího přístroje, výstrahy, informace na úrovni sítě (napětí, přerušení dodávek energie a kvalita energie) a grafické znázornění zatížení.¹¹

¹⁰ CRONIN, Mary J. *Smart Products, Smart Services: Strategies for Embedded Control*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. s. 176. ISBN 978-0-521-14750-7.

¹¹ Pracovní skupina pro ochranu osobních údajů zřízená podle článku 29, Stanovisko č. 12/2011 k inteligentnímu měření ze dne 4. dubna 2011 (WP 187). s. 4.

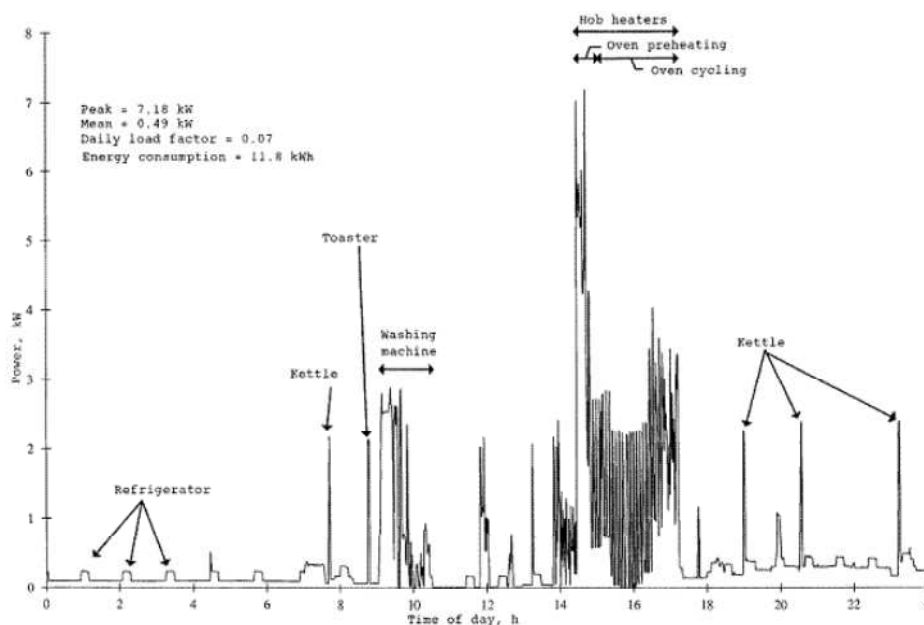
Informace z inteligentních měřičů získané v intervalech v řádu minut mohou být analyzovány na úrovni jednotlivých spotřebičů. Tato skutečnost umožní tomu, kdo bude mít k těmto informacím přístup, seznámit se s elektrickými požadavky jednotlivé domácnosti. Takto detailní informace mohou poskytnout podrobný obraz o každodenní činnosti odběratele elektřiny.¹²

Distributoři elektrické energie získají pomocí inteligentních elektroměrů údaje o soukromém životě odběratele. Elektroměr zaznamenává, kdy se členové domácnosti budí, kdy opouštějí dům, kdy se vrací domů, popř. zda pracují z domova, či kdy a jak často tráví více času mimo domov. Údaje z elektroměrů mohou naznačit i počet osob přítomných v budově.

Ne všechny elektrické přístroje mají stejný vzorec spotřeby elektrické energie. Spotřeba rychlovarné konvice bude elektroměrem zaznamenána jinak než např. elektrická trouba či pračka (viz obrázek).¹³

¹² QUINN, Elias Leake. *Smart Metering & Privacy: Existing Law and Competing Policies*. A Report For The Colorado Public Utilities Commission, 2009, [cit. 28. 10. 2013], s. 3. Dostupné z: http://itlaw.wikia.com/wiki/Smart_Metering_%26_Privacy:_Existing_Law_and_Competing_Policies.

¹³ QUINN, Elias Leake. *Privacy And The New Energy Infrastructure*, Center for Energy and Environmental Security Working Paper No. 09-001, 2008 [online], [cit. 28. 10. 2013], s. 17. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1370731.

Zdroj: QUINN, Elias Leake. *Smart Metering & Privacy: Existing Law and Competing Policies*

Jednotlivé elektrické přístroje mohou nadto interagovat se sítí samostatně. Přístroje jako termostat, mikrovlnná trouba nebo lednice mohou být vybaveny softwarem, jenž komunikuje přímo s inteligentní sítí. Odběratel, distributor či třetí osoba mohou kontrolovat spotřebu elektrické energie konkrétního přístroje a dokonce jej vypnout v případě nestability regionální rozvodné sítě, apod.¹⁴

Prostřednictvím inteligentní sítě může distributor získat informace o zdravotním stavu odběratele. Inteligentní elektroměr je schopen zaznamenat vzor spotřeby elektrické energie i u přístrojů, které používají osoby s některými zdravotními problémy, např. zařízení pro domácí oxigenoterapii u pacientů s chronickou respirační insuficiencí nebo spánkovou apnoí.

2.2 Využití informací distributorem a třetími osobami

Distributoři elektrické energie získají velké množství údajů o odběratelích. Tyto údaje mohou použít jak pro nabízení vlastních služeb, tak údaje postoupit třetí osobě. Distributor může využít informace získané prostřednictvím údajů k cenové diferenciaci za dodávky elektřiny (např. podle počtu a výkonu připojených spotřebičů) či přímo k diskriminaci z důvodu příslušnosti k určité sociální skupině. Distributor může rovněž na základě údajů o spotřebě odběrateli nabízet služby s přidanou hodnotou, např. energetický management domácnosti.

Poskytne-li distributor údaje o spotřebě svých odběratelů třetí osobě, je více než pravděpodobné, že tato třetí osoba použije údaje pro účely marketingu. Může se jednat o marketing na základě profilování odběratelů, o přímý marketing založený na údajích o konkrétním odběrateli či o marketing na bázi události (*event-driven marketing*). Odběratelé mohou být marketéry přímo kontaktováni v době, kdy jsou obvykle doma. Určitý čas před tím, než obvykle jezdí na dovolenou, mohou být odběratelé osloveni s nabídkou na trávení dovolené. Informace, které marketéři mohou pro účely marketingu využít, je např. zvyk vařit si jídlo doma, či pouze ohřívat předem připravené jídlo v mikrovlnné troubě. Častá večerní nepřítomnost může znamenat pravidelnou návštěvu kulturních akcí, apod. Událost, která může sloužit marketérům k nabídce jejich produktů a služeb může i být porucha konkrétního spotřebiče. Spotřebič přestane být náhle inteligentním elektroměrem zaznamenáván. Naproti tomu koupě nových spotřebičů může být dána do souvislosti se zlepšením finanční situace domácnosti.

Marketéři nemusí o odběratelích získávat pouze historické údaje. Tok dat ze smart meterů mohou sledo-

¹⁴ MANN, Roberta F. Smart Incentives for the Smart Grid. *New Mexico Law Review*, 2012, č. 43, s. 148.

vat v reálném čase a oslovovat odběratele v době, kdy jsou ve své domácnosti skutečně přítomni.

Dalšími subjekty se zájmem o zmapování detailní energetické spotřeby a chování odběratele jsou pojišťovny. Pro vyšetření pojistné události, např. požáru, jsou důležité informace o fungování jednotlivých spotřebičů a zacházení s nimi. Pojišťovny díky nestandardní manipulaci s elektrickým přístrojem snadněji odhalí nesprávnou manipulaci nebo pojistný podvod.

Dalšími riziky pro soukromí odběratele jsou služby, které mu poskytují informace o jejich spotřebě na základě jím poskytnutých údajů, či na základě údajů získaných přímo z elektroměru. Wokutch dělí tyto služby do dvou kategorií.¹⁵ První z nich je analýza elektrické efektivity (*electric efficiency analysis*), druhou kategorií je energetický management. Nejznámějšími produkty analýzy elektrické efektivity byly *Google PowerMeter* a *Microsoft Hohm*. PowerMeter a Hohm přestaly být v roce 2011 nabízeny.^{16,17} V současné době poskytují různé aplikace zahrnující služby pro analýzu spotřeby i služby elektrického managementu zároveň. Jako příklad lze uvést *iControl*,¹⁸ *Xanboo*¹⁹ či *AlertMe*.²⁰ Tyto produkty poskytují kontrolu nad spotřebou elektřiny online v reálném čase. Údaje o spotřebě jsou aplikacím poskytovány přímo z inteligentních elektroměrů.

Společnosti poskytující aplikace pro analýzu a management získávají prostřednictvím údajů z elektroměrů informace o soukromém životě osob, které tyto aplikace využívají. Jelikož jsou údaje o spotřebě dostupné online, vyvstává otázka zabezpečení proti jejich zneužití.

2.3 Sledování odběratele

Soukromí odběratele může být narušeno sledováním policí či zpravodajskými službami. Pro ty představují informace o soukromém životě odběratele cenný zdroj informací pro účely trestního řízení nebo sběru zpravodajských informací. Tyto orgány si mohou vyžádat od

¹⁵ WOKUTCH, Andreas. The Role Of Non-Utility Service Providers In Smart Grid Development: Should They Be Regulated, And If So, Who Can Regulate Them? *Journal On Telecommunication & High Technology Law*, 2011, č. 9, s. 535.

¹⁶ *Google.com* [online], [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.google.com/powermeter/about/>.

¹⁷ LaMONICA, Martin. Microsoft Kills Hohm Energy App. *cnet.com*, 2011, [online], [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z: http://news.cnet.com/8301-11128_3-20075829-54/microsoft-kills-hohm-energy-app/.

¹⁸ *iControl Networks* [online], [cit. 4 12. 2013]. Dostupné z: <http://www.icontrol.com/>.

¹⁹ *Xanboo* [online], [cit. 4 12. 2013]. Dostupné z: <http://www.xanboo.com/solutions/energy.htm>.

²⁰ *AlertMe* [online], [cit. 4 12. 2013]. Dostupné z: <https://www.alertme.com/about-us/>.

distributora historické údaje o spotřebě, mohou však odběratele sledovat i v reálném čase.

Údaje o odběru elektrické energie jsou v současnosti využívány k odhalování ilegálních pěstíren konopí.²¹ Zvýšený účet za elektřinu může znamenat, že se v konkrétním domě nachází pěstírna. Pokud budou mít orgány činné v trestním řízení údaje z smart meterů v reálném čase nebo v téměř reálném čase, mohou zasáhnout okamžitě, jakmile se zvýší spotřeba elektřiny.

Police a zpravodajské služby nemusí používat údaje zaznamenané prostřednictvím inteligentních elektroměrů pouze na detekci pěstíren konopí. Tyto orgány mohou údaje využívat k mnoha dalším účelům spojeným s odhalováním trestné činnosti popř. teroristických hrozeb. Detailní informace o spotřebě elektrické energie mohou orgánům činným v trestním řízení objasnit události na místě činu v době spáchání skutku. Náhlá změna v chodu klimatizace může např. indikovat časový údaj, kdy došlo k vloupání vyražením okenní tabule.²² Ve Spojených státech společnost San Diego Gas & Electric poskytla v roce 2012 policii údaje o 4 062 odběratelích.²³

2.4 Bezpečnost údajů

Přenos údajů ze smart meterů by měl být technicky zabezpečen tak, aby k údajům neměla přístup neoprávněná osoba. V opačném případě by mohla být značně ohrožena bezpečnost odběratele a jeho domácnosti. Jak již bylo výše uvedeno, lze na základě údajů z elektroměrů zjistit vybavenost domácnosti elektrickými spotřebiči, včetně skutečnosti, zda má odběratel zapojen elektrický alarm, jakož i přítomnost, eventuálně nepřítomnost odběratele a dalších osob v bytě či v domě. Data přenášená do smart meterů jsou nedostatečně chráněna proti odposlechům. S použitím jednoduché antény a zesilovače lze data odposlouchávat ze vzdálenosti až 300 metrů.²⁴

²¹ Smart meters help cops identify and bust indoor marijuana growing operations, *allvoices.com* [online], 2011 [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.allvoices.com/contributed-news/8347690-smart-meters-help-cops-identify-and-bust-indoor-marijuana-growing-operations>.

²² When Smart Grids Grow Smart Enough To Solve Crimes, Neustar White Paper, 2010, s. 6, [online], [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z: <http://energy.gov/gc/downloads/neustar-white-paper-when-smart-grids-grow-smart-enough-solve-crimes>.

²³ Annual Privacy Report of San Diego Gas & Electric, 2013, s. 6, [online], [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z: http://www.cpuc.ca.gov/NR/rdonlyres/1AAAFED95-3F3F-4296-B4B6-CB8E6704CC1/0/SDGEAnnual_Privacy_Report_2012.pdf.

²⁴ WILLIAMS Martyn. Smart meters not so clever about privacy, researchers find. *csoonline.com* [online], 2012. [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.csoonline.com/article/720783/smart-meters-not-so-clever-about-privacy-researchers-find>.

Další útoky na smart grid mohou spočívat zejména v šíření malwaru, v získání neoprávněného přístupu do databáze, v kompromitaci komunikačního zařízení, ve vyslání falešné informace do systému, nebo v blokadě přenášených dat (*Denial-of-Service*).²⁵

2.5 Právo na informační soukromí

Westin definoval právo na soukromí jako „nárok jednotlivců, skupin a institucí určit, kdy, jak a do jaké míry budou informace o nich sdělovány ostatním.“²⁶ Ústavní soud vymezuje právo na ochranu osobního soukromí jako právo fyzické osoby rozhodnout podle vlastního uvážení zda, popř. v jakém rozsahu a jakým způsobem mají být skutečnosti jejího osobního soukromí zpřístupněny jiným (pozitivní složka práva) a zároveň se bránit (vzepřít) proti neoprávněným zásahům do této sféry ze strany jiných osob s rovným právním postavením (negativní složka práva).²⁷ Zpracováním údajů o soukromém životě, aniž by jednotlivec věděl, jaké informace jsou o něm zpracovávány, kdo a za jakým účelem může s těmito informacemi nakládat, porušuje právo na soukromí jednotlivce. Masivní shromažďování údajů znemožňuje jednotlivci se svými údaji disponovat. Inteligentní sítě a elektroměry vygenerují významné množství dat, které bude využito k získávání informací na základě data miningu a profilování odběratelů, aniž by o tom odběratelé věděli, či k těmto způsobům zpracování dali souhlas.

Podle Čase stírá masivní shromažďování dat rozdíl mezi „běžnými“ a citlivými údaji. Masovost shromažďování znamená, že se některé údaje budou mít charakter citlivých údajů. Sloučením „běžných“ údajů navíc může být vytvořen údaj citlivý.²⁸

Informační soukromí souvisí s právem na informační sebeurčení. Český Ústavní soud ve svém rozhodování o rozporu české právní úpravy uchovávání provozních a lokalizačních údajů, tedy ustanovení § 97 odst. 3 a 4 zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích (dále jen: „ZEK“), judikoval, že „[...] právo na respekt k soukromému životu zahrnuje i garanci sebeurčení ve smyslu zásadního rozhodování jednotlivce o sobě samém. Jinými slovy, právo na soukromí garantuje rovněž právo jednotlivce rozhodnout podle vlastního uvážení, zda, popř. v jakém rozsahu, jakým

²⁵ ALOUL, Fadi et al. Smart Grid Security: Threats, Vulnerabilities and Solutions. *International Journal of Smart Grid and Clean Energy*, 2012, roč. 1, č. 1, s. 4.

²⁶ WESTIN, Alan F. *Freedom and Privacy*. Londen: The Bodley Head, 1967, s. 7. ISBN 9780370013251.

²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 1. března 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99.

²⁸ ČAS, Johann. Ubiquitous Computing, Privacy and Data Protection, in: Gutwirth, Serge et al. *Computers, Privacy and Data Protection: an Element of Choice*. Dordrecht: Springer, 2011, s. 146. ISBN 978-94-007-0640-8.

způsobem a za jakých okolností mají být skutečnosti a informace z jeho osobního soukromí zpřístupněny jiným subjektům.“²⁹

3. Právní úprava

3.1 Doporučení o přípravách na zavedení inteligentních měřicích systémů

Jak již bylo výše uvedeno, musí být podle směrnice 2009/72/ES do roku 2020 inteligentními měřicími systémy vybaveno alespoň 80 % odběratelů. V Itálii je inteligentními elektroměry vybaveno již téměř 100 % odběratelů.³⁰

Ochrana osobních údajů a soukromí odběratelů v členských státech Evropské unie v souvislosti s inteligentními sítěmi je upravena v Doporučení Komise o přípravách na zavedení inteligentních měřicích systémů (dále jen: „Doporučení“).³¹ Na inteligentní měření lze podle Doporučení v plném rozsahu uplatnit směrnici 95/46/ES o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a směrnici 2002/58/ES o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací.

Předpokladem pro použití inteligentních měřicích systémů je podle Doporučení najít vhodné technické a právní řešení, které zajistí ochranu osobních údajů jako základního práva podle článku 8 Listiny základních práv Evropské unie³² a článku 16 Smlouvy o fungování Evropské unie.³³ Členské státy a zúčastněné

strany by měly zajistit, aby bylo používání inteligentních měřicích systémů sledováno a aby byla respektována základní práva a svobody jednotlivců.

Čl. 8 Listiny základních práv Evropské unie a čl. 8 odst. 2 Evropské úmluvy o lidských právech (dále jen: „EÚLP“) vyžadují, aby jakýkoli zásah do práva na ochranu osobních údajů byl zdůvodněn. Oprávněnost zásahu musí být posuzována případ od případu s ohledem na společná kritéria legálnosti, nezbytnosti, zákonnosti a proporcionality. Jakékoli zpracování osobních údajů, při němž dochází k zásahu do základního práva na ochranu osobních údajů v inteligentní síti a inteligentním měřicím systému, musí být proto nezbytné a přiměřené. Pouze takovéto zpracování je možné je považovat činnost, jež je plně v souladu s Listinou práv.

Členské státy by před zahájením zpracování měly provést analýzu, aby bylo možné stanovit, do jaké míry je nutné, aby distributoři uchovávali osobní údaje pro účely udržování a provozu inteligentní sítě a pro účely vyúčtování. Tato analýza by měla mimo jiné umožnit členským státům určit, zda lhůty pro uchovávání osobních údajů, nejsou delší, než je nezbytné pro účely provozování inteligentních sítí. To musí zahrnovat i mechanismy zajišťující dodržování lhůt stanovených pro vymazání osobních údajů a pro pravidelný přezkum nezbytnosti uchovávání osobních údajů.

Doporučení předpokládá přijetí šablony pro posouzení dopadů na ochranu údajů (*Data Protection Impact Assessment*) (dále jen: „DPIA“) vypracované Komisí a předložené k posouzení Pracovní skupině pro ochranu osobních údajů zřízené podle článku 29 (dále jen: „Pracovní skupina“) Návrh DPIA Komise předložila Pracovní skupině v lednu 2013. Návrh DPIA byl ze strany Pracovní skupiny podrobena značné kritice.

Podle Pracovní skupiny neposkytuje návrh DPIA přesnou definici a popis jednotlivých druhů zpracování údajů. DPIA by také měl podle Pracovní skupiny podporovat společnosti, aby zajistily, že budou shromažďovány a zpracovávány pouze ty osobní údaje, které jsou nezbytně nutné k předem stanovenému účelu. Pracovní skupina rovněž doporučuje používat technologie zvyšující ochranu soukromí a jiné techniky pro minimalizaci dat.³⁴

těchto údajů. Dodržování těchto pravidel podléhá kontrole nezávislými orgány.

³⁴ Pracovní skupina pro ochranu osobních údajů zřízená podle článku 29, Stanovisko č. 4/2013 k šabloně pro posouzení dopadů inteligentních sítí a inteligentních měřicích systémů na ochranu údajů, kterou vypracovala expertní skupina 2 pracovní skupiny Komise pro inteligentní síť ze dne 22. dubna 2013, (WP205).

²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2011, sp.zn. Pl.ÚS 24/10.

³⁰ ZHANG, Zhen. Smart Grid in America and in Europe (part II): Past Accomplishments and Future Plans. *Public Utilities Fortnightly*, 2011, roč. 149, č. 2, s. 33.

³¹ Doporučení Komise ze dne 9. března 2012 o přípravách na zavedení inteligentních měřicích systémů (2012/148/EU).

³² Článek 8 Listiny základních práv Evropské unie:

1. Každý má právo na ochranu osobních údajů, které se ho týkají.

2. Tyto údaje musí být zpracovány korektně, k přesně stanoveným účelům a na základě souhlasu dotčené osoby nebo na základě jiného oprávněného důvodu stanoveného zákonem. Každý má právo na přístup k údajům, které o něm byly shromažďovány, a má právo na jejich opravu.

3. Na dodržování těchto pravidel dohlíží nezávislý orgán.

³³ Článek 16 Smlouvy o fungování Evropské unie:

1. Každý má právo na ochranu osobních údajů, které se jej týkají.

2. Evropský parlament a Rada přijmou řádným legislativním postupem pravidla o ochraně fyzických osob při zpracovávání osobních údajů orgány, institucemi a jinými subjekty Unie a členskými státy, pokud vykonávají činnosti spadající do oblasti působnosti práva Unie, a pravidla o volném pohybu

3.2 Zpracování osobních údajů podle Směrnice 95/46/ES

Podle Doporučení se zpracovávání osobních údajů zaznamenaných pomocí inteligentních měřičů řídí směrnici 95/46/ES o ochraně osobních údajů (dále jen: „Směrnice“). Osobními údaji jsou podle čl. 2 písm. a) Směrnice veškeré informace o identifikované nebo identifikovatelné osobě. Identifikovatelnou osobou se rozumí osoba, kterou lze přímo či nepřímo identifikovat.

Kromě osobních údajů lze v souvislosti s inteligentním měřením zpracovávat lokalizační údaje, jako je geografický informační systém,³⁵ nebo technické údaje, které jsou potřeba pro provoz sítě.³⁶ Pokud mohou být tyto údaje spojeny, byť i v budoucnu, s identifikovanou nebo identifikovatelnou osobou, musí být při jejich zpracovávání dodržována pravidla pro zpracovávání osobních údajů

Subjektem údajů je především odběratel elektřiny, tedy zákazník distributora, který s distributorem uzavřel smlouvu. Subjekty údajů jsou i další osoby sdílející s odběratelem stejnou domácnost, pokud jsou jejich osobní údaje v dispozici distributora nebo jiného subjektu poskytujícího služby spojené s analýzou a managementem elektrické spotřeby.

Správce osobních údajů se liší podle modelu aplikovaného na trh s elektřinou v jednotlivých členských zemích Evropské unie. Může jím být dodavatel energie, provozovatel sítí nebo provozovatel distribuční soustavy.³⁷

Správce osobních údajů musí při zpracovávání osobních údajů dodržovat principy zpracovávání osobních údajů uvedené v čl. 6 Směrnice. Správce musí osobní údaje zpracovávat pouze pro stanovený účel, osobní údaje musí být přesné, přiměřené, podstatné a nepřesahující míru s ohledem na účely. Osobní údaje lze zpracovávat pouze po dobu nezbytnou k dosažení stanoveného účelu.

Účel zpracování údajů musí být formulován přesně. Správce údajů musí předem určit, které údaje budou sloužit pro poskytování svých služeb a pro udržování stability dodávek elektrické energie a které údaje bude zpracovávat pro účely propagace svých produktů služeb. Při naplňování některého z vymezených účelů musí distributor zachovávat princip *data minimization*,

čili zpracovávání takových údajů, jež jsou nezbytně nutné pro stanovený účel.

Doba zpracovávání musí odpovídat účelům zpracování, jež správce před jeho zahájením stanovil. Např. údaje nutné pro vyúčtování může správce uchovávat pouze po dobu zúčtovacího období a po období, kdy odběratel může služby reklamovat. Delší doba uchování údajů může být aplikována v případě poskytování služeb s přidanou hodnotou, např. služby elektronického poradenství a konzultace dlouhodobé energetické úspory.

Správce osobních údajů musí až výjimky níže uvedené zpracovávat osobní údaje se souhlasem subjektu údajů. Subjekt údajů musí dát informovaný souhlas se zpracováním osobních údajů získaných pomocí monitorování spotřeby elektrické energie. Bez poskytnutí souhlasu správci lze osobní údaje zpracovávat, pokud je toto zpracovávání nezbytné pro splnění smlouvy. Podle Pracovní skupiny lze smlouvu jako právní základ použít k ospravedlnění zpracování osobních údajů pro účely vyúčtování. Pokud by správce hodlal použít jiné údaje z elektroměrů, musela by smlouva stanovit ještě jiný účel zpracování.³⁸ Zpracovávání může být také nezbytné pro splnění právní povinnosti správce. Distributor elektrické energie může mít státem uloženou povinnost instalovat u všech svých odběratelů inteligentní elektroměry, jež budou zaznamenávat určitá data o spotřebě stanovená právním předpisem.

Bude-li mít distributor povinnost instalovat u každého odběratele inteligentní elektroměr, a odběratelé nebudou mít možnost volby mezi „běžným“ elektroměrem a smart meterem, měl by tento elektroměr zaznamenávat pouze údaje, které jsou nezbytné pro udržení stability sítě a pro fakturaci. Ostatní údaje by měl v takovém případě distributor zpracovávat pouze na základě souhlasu odběratele za účelem poskytnutí služby s přidanou hodnotou. Odběratel by měl mít možnost souhlas kdykoliv odvolat.

Distributor musí odběrateli poskytnout informace o totožnosti správce a příjemcích údajů. Odběratel musí být rovněž informován o kategorii údajů, které jsou o jeho spotřebě shromažďovány, jakož i o účelu, pro něž budou správcem využity. Tyto informace musí být dostatečně srozumitelné, aby je mohli pochopit i technicky nevzdělaní odběratelé.

Odběratel musí být také poučen o svých právech, jako je právo přístupu k údajům, možnost jejich opravy, výmazu a blokace.

Správce odpovídá za bezpečnost zpracovávaných osobních údajů. Správce musí podle čl. 17 Směrnice přijmout vhodná technická a organizační opatření na ochranu osobních údajů proti náhodnému nebo nedovolenému zničení, náhodné ztrátě, úpravám, neoprávněnému sdělování nebo přístupu, zejména pokud zpra-

³⁵ Geografický informační systém je systém pro získávání, analýzu a vizualizaci dat, která mají prostorový vztah k zemskému povrchu.

³⁶ Task Force Smart Grids Expert Group 2: Regulatory Recommendations For Data Safety, Data Handling and Data Protection. 2011, s. 8. Dostupné z: http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/smartgrids/doc/expert_group2.pdf.

³⁷ Pracovní skupina pro ochranu osobních údajů zřízená podle článku 29, Stanovisko č. 12/2011 k inteligentnímu měření z 4. dubna 2011 (WP 187). s. 6.

³⁸ id., s. 8.

cování zahrnuje předávání údajů v síti, jakož i proti jakékoli jiné podobě nedovoleného zpracování.

Bezpečnost elektroměrů by měla být pravidelně aktualizována a testována. Distributor musí zejména předcházet neoprávněnému sdělení osobních údajů, zachovávat integritu údajů, ověřovat totožnost příjemců údajů a zamezit přerušování poskytování důležitých služeb. Dále musí provádět audit údajů, které jsou uchovávány v měřicím přístroji nebo předávány z měřicího přístroje, kontrolovat přístup a lhůty pro uchovávání údajů, jakož i údaje, které již nepotřebuje na individuální úrovni.³⁹

3.3 Některé aspekty zpracování osobních údajů podle zákona č. 101/2000 Sb.

Směrnice 95/46/ES byla transponována do českého práva zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů (dále jen: „ZoOU“). Nad rámec Směrnice ZoOU stanoví pravidla pro zpracování osobních údajů pro účely marketingu. Podle § 5 odst. 5 ZoOU provádí-li správce nebo zpracovatel zpracování osobních údajů za účelem nabízení obchodu nebo služeb subjektu údajů, lze pro tento účel použít jméno, příjmení a adresu subjektu údajů, pokud tyto údaje byly získány z veřejného seznamu nebo v souvislosti se svojí činností jakožto správce nebo zpracovatele. Správce nebo zpracovatel však nesmí uvedené údaje dále zpracovávat, pokud s tím subjekt údajů vyslovil nesouhlas. Nesouhlas se zpracováním je nutné vyjádřit písemně. Pokud si odběratel nepřeje, aby byly údaje o jeho spotřebě použity pro účely marketingu, musí písemně vyjádřit svůj nesouhlas.

Správce může osobní údaje subjektu údajů předat jinému správci pouze za splnění podmínky stanovící, že údaje subjektu údajů byly získány v souvislosti s činností správce nebo se jedná o zveřejněné osobní údaje. Údaje budou využívány pouze za účelem nabízení obchodu a služeb a subjekt údajů, pokud byl o tomto postupu správce předem informován a nevyslovil s tímto postupem nesouhlas. Nesouhlas se zpracováním musí subjekt údajů učinit písemně. Správce je povinen informovat každého správce, kterému předal jméno, příjmení a adresu subjektu údajů, o tom, že subjekt údajů vyslovil nesouhlas se zpracováním.

ZoOU zpřesňuje ustanovení Směrnice týkající se bezpečnosti osobních údajů. Podle § 13 ZoOU jsou správce a zpracovatel povinni přijmout taková opatření, aby nemohlo dojít k neoprávněnému nebo nahodilému přístupu k osobním údajům, k jejich změně, zničení či ztrátě, neoprávněným přenosům, k jejich jinému neoprávněnému zpracování, jakož i k jinému zneužití osobních údajů. Tato povinnost platí i po ukončení zpracování osobních údajů. Správce rovněž musí pořizovat elektronické záznamy, které umožní určit a ověřit,

kdy, kým a z jakého důvodu byly osobní údaje zaznamenány nebo jinak zpracovány, a zabránit neoprávněnému přístupu k datovým nosičům. Je povinností správce nebo zpracovatele, popř. obou, aby k údajům o spotřebě elektrické energie neměla přístup neoprávněná osoba, která by mohla z těchto údajů získat informace o soukromém životě ku příkladu své potenciální oběti.

3.4 Sledování na základě údajů ze smart gridů a trestní řád

Směrnice není podle čl. 3 odst. 2 Směrnice aplikovatelná na zpracování osobních údajů pro oblast veřejné bezpečnosti, obrany, bezpečnosti státu a činnosti státu v oblasti trestního práva. Podle § 3 odst. 6 ZoOU se základní zásady pro zpracování osobních údajů nepoužít mj. v případě zpracování osobních údajů nezbytných pro plnění povinností správce stanovených zvláštními zákony pro zajištění bezpečnosti a obrany České republiky, veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti a při předcházení, vyhledávání, odhalování trestné činnosti a stíhání trestných činů.

V právním řádu České republiky neexistuje zvláštní právní předpis upravující zpracování údajů získaných prostřednictvím inteligentních elektroměrů. Z tohoto důvodu bude nutné aplikovat ustanovení zvláštních právních předpisů o ochraně osobních údajů. „*Nebude-li však zákon konkrétní pravidla obsahovat, bude na místě dát přednost ZoOU.*“⁴⁰ Opačný výklad, tedy nemožnost aplikace ZoOU v případech, kdy by zvláštní zákon neobsahoval ustanovení týkající se zpracování osobních údajů, či by tato ustanovení upravovala zpracování údajů nedostatečně, by znamenal, že zpracování osobních údajů v některé z výše uvedených oblastí nebylo vůbec upraveno. Taková situace by znamenala porušení čl. 10 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 EÚLP.

Přestože mohou být údaje z inteligentních elektroměrů používány orgány činnými v trestním řízení, není v trestním řádu o nakládání s těmito údaji pro účely trestního řízení žádné ustanovení. Pokud by chtěly orgány činné v trestním řízení údaje o elektrické spotřebě odběratele použít, mají v zásadě dvě možnosti. První z nich je použít analogicky ustanovení § 88 nebo § 88a trestního řádu upravující odposlech a záznam telekomunikačního provozu, nebo o údaje o spotřebě požádat distributora na základě § 8 trestního řádu upravující součinnost státních orgánů, fyzických a právnických osob v trestním řízení. Analogická aplikace trestního řádu není sice podle judikatury Ústavního soudu vylou-

⁴⁰ BARTÍK, Václav, JANEČKOVÁ, Eva. *Zákon o ochraně osobních údajů s komentářem*, Olomouc: ANAG, 2010. s. 31. ISBN 978-80-7263-613-6.

³⁹ id., s. 12.

čena,⁴¹ použije se však pouze tehdy, pokud trestní řád neobsahuje ustanovení, jež je možno pro danou situaci použít. Tímto ustanovením je právě § 8 trestního řádu.

3.5 Zákonmost sledování ve světle judikatury

Ustanovení o obecné povinnosti součinnosti podle trestního řádu není dostatečně konkrétní, aby splňovalo požadavky předvídatelnosti a srozumitelnosti zákona požadované Evropským soudem pro lidská práva (dále jen: „Soud“). Podle Soudu není porušením článku 8 EÚLP, jestliže je zásah v souladu se zákonem, má za cíl jeden či více legitimních účelů stanovených ve druhém odstavci, a je nezbytný v demokratické společnosti pro dosažení těchto cílů (*Leander proti Švédsku*).⁴² Aby byl splněn požadavek zákonitosti, musí být zákon předvídatelný (*foreseeable*). Zákon musí být dostatečně určitý, aby poskytl jednotlivci dostatečnou informaci o okolnostech a podmínkách, ze kterých mohou státní orgány jednat (*Malone proti Spojenému království*).⁴³ Soud shledal, že neexistence zákona upravujícího sledování, znamená porušení čl. 8 EÚLP (*Copland proti Spojenému království*).⁴⁴ O sledování odposlouchávacím zařízením bez jasně stanovených pravidel a postupů pro sledování se jednalo i v případě *Khan proti Spojenému království*.⁴⁵ Soud neshledal dostatečným, že bylo sledování upraveno Směrnicemi Ministerstva vnitra, které ovšem nebyly závazné ani veřejně přístupné. Podle rozsudku Soudu ve věci *Shimovolos proti Rusku*⁴⁶ nemůže v kontextu tajného sledování požadavek určité kvality zákona znamenat, že by jednotlivec měl být schopen předvídat, kdy se orgány mohou uchýlit k tajnému sledování, aby mohl přizpůsobit své chování odpovídajícím způsobem. Nicméně, zejména tam, kde je svěřena pravomoc vykonávána v tajnosti, jsou rizika svévole zřejmé. Proto je nezbytné mít k dispozici určitá a podrobná pravidla pro použití tajného sledování, zejména proto, že technologie jsou stále sofistikovanější. Zákon musí být dostatečně určitý, pokud jde o to poskytnout občanům informace o podmínkách a okolnostech, za nichž jsou orgány oprávněny uchýlit se k tajnému sledování a sběru dat. Požadavek zákonitosti je nutný z důvodu nedostatku veřejné kontroly a z dů-

vodu rizika zneužití, které jsou vlastní každému systému tajného sledování. Aby se zabránilo zneužívání, měla by být v zákoně stanovena minimální ochranná opatření. Těmito opatřeními jsou povaha, rozsah a doba trvání možných opatření, důvody potřebné pro jejich nařízení, orgány kompetentní vydat povolení k přijetí opatření, k provedení a dohledu, a druh opravného prostředku podle vnitrostátního práva.

Podle § 8 trestního řádu jsou státní orgány, právnícké a fyzické osoby povinny bez zbytečného odkladu, a nestanoví-li zvláštní předpis jinak, i bez úplaty vyhovovat dožadáním orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů. Státní orgány jsou dále povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. Ustanovení § 8 trestního řádu nesplňuje kritérium předvídatelnosti a určitosti zákona tak, jak ji vykládá Soud.

Rovněž český Ústavní soud požaduje za imanentní pro ochranu práva na informační sebeurčení, aby právní úprava obsahovala účinné prostředky kontroly z důvodu ochrany dotčených subjektů údajů v průběhu celého období, kdy orgány s údaji disponují. Nedodržení požadavku na kvalitu právní úpravy a nedostatečně specifikovanými prostředky kontroly orgánů činných v trestním řízení bylo, vzhledem k povaze zásahu do práva na informační sebeurčení jednotlivce, důvodem ke zrušení § 88a trestního řádu.⁴⁷

4. De lege ferenda

V českém právu, ani v právu Evropském neexistuje speciální právní úprava, která by upravovala zpracování údajů zaznamenaných inteligentními sítěmi a inteligentními elektroměry. Tyto údaje jsou srovnatelné s provozními a lokalizačními údaji podle směrnice 2002/58/ES o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací (Směrnice o soukromí a elektronických komunikacích). Právní úprava provozních a lokalizačních údajů byla do českého právního řádu transponována ustanoveními § 91 a násl. ZEK. S pomocí údajů zaznamenaných smart metery, jakož i s pomocí provozních a lokalizačních údajů lze zmapovat soukromý život jednotlivce.

Údaje o spotřebě by měly být anonymizovány nebo vymazány ihned potom, co pomine účel jejich zpracování. Výjimkou by byl souhlas odběratele k jejich využití pro poskytování služeb s přidanou hodnotou. Elektroměr by měl být nastaven tak, aby zaznamenával a předával distributorovi pouze informace nutné pro zajištění stability sítě. Podle předem stanoveného účtovacího období by elektroměr odesílal distributorovi

⁴¹ Např. Usnesení Ústavního soudu sp.zn. II.ÚS 509/05 ze dne 5. 4. 2006.

⁴² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. března 1987, č. 9248/81 (*Leander proti Švédsku*).

⁴³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. srpna 1984, č. 8691/79 (*Malone proti Spojenému království*).

⁴⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. března 2007, č. 62617/00 (*Copland proti Spojenému království*).

⁴⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. října 2010, č. 35394/97 (*Khan proti Spojenému království*).

⁴⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. června 2011, č. 30194/09 (*Shimovolos proti Rusku*).

⁴⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 12. 2011, sp. zn. Pl.ÚS 24/11.

údaje o spotřebě potřebné k vyúčtování. Další údaje by bylo možno zpracovávat pouze na principu *opt-in*, tedy za předpokladu, že s jejich zpracováním odběratel vysloví souhlas.

Zvláštní právní předpis by měl stanovit, jaké údaje o spotřebě elektrické energie mohou od distributorů požadovat orgány činné v trestním řízení, tajné služby a popř. jiné subjekty, jež by určil zákon. V tomto místě se opět můžeme inspirovat právní úpravou poskytování provozních a lokalizačních údajů podle § 97 odst. 3 ZEK. Mělo by se jednat pouze o údaje, které by měl distributor k dispozici na základě souhlasu odběratele. Distributorovi by neměla být uložena povinnost uchovávání údajů srovnatelná s *data retention* podle směrnice 2006/24/ES o uchovávání údajů vytvářených nebo zpracovávaných v souvislosti s poskytováním veřejně dostupných služeb elektronických komunikací nebo veřejných komunikačních sítí. Tato směrnice byla ostatně prohlášena Soudním dvorem Evropské unie za neplatnou z toho důvodu, že uchovávání provozních a lokalizačních údajů tak, jak bylo upraveno směrnicí, zasahovalo do soukromého života jednotlivce.⁴⁸

Pro účely trestního řízení by mohly orgány činné v trestním řízení požadovat od distributorů údaje pouze v případě trestního stíhání konkrétně uvedených zločinů a přečinů na základě povolení soudu. S výjimkou stanovených případů by měl být odběratel po pravomocném skončení trestního řízení informován o poskytnutí jeho údajů orgánům činných v trestním řízení.

5. Závěr

Inteligentní sítě jsou budoucností energetiky. Vyvolávají však obavy z důvodu masivního zpracovávání údajů o spotřebě odběratele. Prostřednictvím těchto údajů lze získat informace o jeho soukromém životě. Tyto informace mohou sloužit pro účely marketingu distributora nebo třetích subjektů. Informace o soukromí jsou cenné také pro orgány činné v trestním řízení a tajné služby, jelikož pro ně znamenají nové možnosti sledování jednotlivce.

Zpracování údajů o spotřebě není v současnosti upraveno českým, ani evropským právem. Na toto zpracování je nutné aplikovat Směrnici 95/46/ES, transponované do českého práva zákonem č. 101/2000 Sb.,

kteřá však neposkytuje subjektu údajů zvláštní ochranu osobních údajů v souvislosti s jejich zpracováním prostřednictvím chytré sítě.

Použití údajů zaznamenaných smart metery není upraveno ani pro případ sledování ze strany státních orgánů. Sledování bez zákona, který postrádá kvality určitosti a předvídatelnosti, je podle Evropského soudu pro lidská práva porušením čl. 8 EÚLP garantujícího právo na soukromí.

Vzhledem k povaze údajů o spotřebě, by informační soukromí jednotlivce bylo více chráněno speciálním právním předpisem podobně jako provozní a lokalizační údaje.

Summary

One of the modern trends in energy supply is smart metering. Smart meters and smart grids record detailed data about the energy usage. Therefore they facilitate the operation of a distribution network. Since the smart meter records data about every home appliance and electric device in a building and operation thereof, anybody with access to the data may be informed about the private life of an individual. Energy providers may receive complete information relating to the household energy consumption, as well as of individual family members, their habits and devices that they possess. This information can be used not only to streamline the network, but also for marketing and surveillance purposes.

Also law enforcement bodies may get useful information for investigation and prosecution of crime. Intelligence services may use the data to identify risks for national security. Thus, the data recorded by the smart meters may be used as a tool of surveillance of energy consumers.

In March 2012 the European Commission issued a Recommendation on preparations for the roll-out of smart metering systems. Pursuant to the Recommendation the processing of the smart meter data is covered by the Directive 95/46/EC. This Directive however does not apply specifically on the data recorded by the smart metering system. The processing of the data recorded by the smart meters should be regulated by a special act, similarly to traffic and location data.

⁴⁸ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 8. dubna 2014, spojené věci C-293/12 a C-594/12.